

Guld-lyktan, Guld-bocken och Guld-pelsen

Det var en gång en fattig enka, som hade tre söner. De begge äldsta gingo ute på arbete, för att skaffa sig uppehälle. Hemma voro de likväl till föga gagn; emedan de sällan gjorde sin mor till viljes, ehvad hon ock sade. Men den yngste pojken höll sig alltid i huset, och bistod den gamla enkan i hennes göromål. Härigenom blef han mycket älskad af sin mor; men illa liden af sina bröder, hvilka på spe gånge honom ökenamnet *Pinkel*.

En dag sade den gamla enkan till sina söner: »nu måsten J gifva eder ut i verlden och försöka eder lycka, bäst J kunnen. Jag mäktar icke längre föda eder här hemma, sedan J kommit till ålders.» Pojkarne svarade, att de icke önskade något bättre, sedan det var deras mor emot, att de stannade kvar. De lagade sig derefter i ordning och begånge sig på väg, samt vandrade en rund tid omkring, utan att kunna erhålla någon tjänst.

När de länge hade färdats, kommo de sent om en afton till en stor sjö. Långt ute i sjön var en ö, hvarpå syntes ett starkt sken, såsom af eld. Pojkarne stannade vid stranden och betraktade det underliga skenet, samt dömde deraf, att derstädes måtte vara menniskor. Såsom det nu redan var mörkt, och bröderna icke visste hvar de skulle finna herberge om natten, öfverlade de sins emellan att taga en båt, som stod i vassen, och fara öfver till ön att låna hus. I sådan afsigt satte de sig i båten, och rodde öfver viken. När de nu kommo inmot ön blefvo de varse en liten stuga, som låg vid sjöstranden. Pojkarne gingo ditåt och märkte, att det fagra skenet, som lyste öfver nejden, kom ifrån en gyllene lykta, som stod vid husets dörr. På gården utanföre vandrade en stor bock med gyllene horn, vid hvilka voro fästade små klockor, som gånge en fager klang, när djuret rörde sig. Bröderna

undrade mycket öfver allt detta, men aldra mest öfver gumman, som med sin dotter bodde i huset. Käringen var både gammal och led, men hon var präktigt klädd i en pels eller kappa, så konstigt virkad med gyllene trådar, att den blänkte likt klara guldet i hvarje fäll. Pojkarne kunde nu väl förstå, att de icke kommit till någon vanlig menniska, utan till ett Troll eller Sjö-rå.

Efter någon öfverläggning gingo bröderna in, och sågo hvarest käringen stod vid eldstaden och rörde med en slef i en stor gryta, som kokade öfver ärilen. De framförde sitt ärende, och beddes få blifva der öfver natten. Men käringen svarade härtill nej, samt visade dem hän till en kungsgård, som låg på andra sidan om sjön. Vid hon nu talade, såg hon skarpt på den yngste pojken, der han stod och lät sina ögon snällt leka öfverallt i stugan. Käringen sporde: »hvad heter du min pilt?» Pojken svarade hurtigt: 'jag heter *Pinkel*.' Trollet sade: »dina bröder kunna draga sin kos, men du skall bida här, ty du ser mig mycket klipska ut, och hugen säger mig, att jag af dig icke kan förvänta något godt, om du eljest kommer att länge dväljas på kungs-gården.» Pinkel bad nu ödmjukt att få draga bort med sina syskon, och lofvade aldrig tillfoga käringen något mehn eller olag. Slutligen fick äfven han orlof att gå sin väg, hvarefter bröderna skyndsamt begåfvo sig till sin båt och färdades öfver sjön, mycket glada, att alla tre hafva väl undslupit detta äfventyr.

Emot morgonen kommo pojkarne till en kungsgård, som var större och härligare än de någonsin sett tillföre. Bröderna gingo in och begärde tjenst. De begge äldsta blefvo så stall-svenner hos konungen, och den minste erhöll tjenst, att vara små-svenn hos den unge konunga-sonen. Men såsom Pinkel var både qvick och hurtig, vann han snart stor ynnest hos alla, och steg med hvarje dag i konungens gunst. Häröfver harmades hans bröder, och kunde illa lida, att han blef dem föredragen. Slutligen gingo de till råds med hvarandra, huru de skulle komma sin yngsta broder på fall, och menade, att efter den dagen skulle

deras egen lycka främjas bättre än tillförene.

De begge äldsta bröderna gingo en dag inför konungen, och förtäljde vidlyftigt om den fagra lyktan, som sken öfver vatten och land. De sade, att det illa höfdes en konung att sakna en så kostelig klenod. När konungen hörde detta tal, blef han uppmärksam och sporde: »hvar finnes den lyktan och hvem kan skaffa mig den?» Bröderna svarade: »det kan ingen göra, utom vår broder Pinkel; han vet ock bäst hvarest lyktan finnes.» Nu fick konungen stor lust att ega den gyllene lyktan, hvarom han hört förtäljas, och lät kalla ungersvennen. När Pinkel kom, sade konungen: »om du kan skaffa mig den fagra guld-lyktan, som skiner öfver vatten och land, vill jag göra dig till den yppersta mannen vid hela mitt hof.» Svensnen lofvade göra sitt bästa att uträtta sin herres bud. Då prisade konungen hans beredvillighet; men bröderna gladdes i sitt sinne; ty de visste väl, att det var ett stort vågstycke, som näppeligen skulle väl aflöpa.

Pinkel skaffar sig en nu liten båt, och ror lönligt öfver viken till ön, hvarest troll-käringen bodde. När han kom fram var aftonen inne, och gumman sysselsatt att koka qvällsgröt, såsom hennes sed var. Svensnen kröp sakta upp på taket, och kastade allt emellanåt en handfull salt genom rökfånget, så att den föll ned i grytan, som stod och kokade öfver ärilen. När så gröten var färdig och käringen skulle äta, kunde hon icke förstå hvadan den blifvit så salt och bitter. Trollet blef nu mycket misslynt och bannade sin dotter, i tanka, att denna hade saltat maten för starkt. Men huru hon ock måtte späda upp gröten, kunde den likväl icke ätas, så bitter var den. Då befallte käringen sin dotter gå bort till källan, som låg nedanföre kullen, och hemta vatten för att laga ny gröt. Mön svarade: »huru skall jag kunna gå till källan? Det är så mörkt derute, att jag icke hittar vägen öfver backen.» 'Tag då min guld-lykta!' genmälte käringen vresigt. Flickan tog den fagra guld-lyktan, som stod i förstugan, och lopp hastigt bort, för att hemta vatten. Men

vid hon lutade sig öfver källan, för att lyfta ämbaret, var Pinkel icke sen, grep flickan i fötterna, och kastade henne hufvudstupa ned i vattnet. Derefter knep han den gyllene lyktan, och begaf sig skyndsamt till sin båt.

Emedlertid började käringen undra, att hennes dotter dröjde så länge borta. I detsamma såg hon sig ut genom vind-ögat, och märkte hvarest lyktan glimmade långt ut på sjön. Då blef trollet illa till mods, lopp hän till strand-brädden och ropade: »är det du Pinkel?» Svennen genmälte: 'ja, är det så, Mor lilla!' Käringen sade: »har du tagit min lykta?» Pinkel svarade: 'ja, har jag så, Mor lilla!' Trollet återtog: »är du inte en stor skälm?» Pojken gaf till svar: 'jo, är jag så, Mor lilla!' Nu begynte käringen klaga och jemra sig. Hon sade: »ack! hvad jag var dumm, som släppte dig bort ifrån mig; jag kunde väl tänka, att du skulle spela mig något streck. Men kommer du åter hit, skall du aldrig slippa hädan.» – Dervid förblef det.

Pinkel återvände nu till kungsgården och blef den yppersta man vid hela hofvet, såsom konungen hade lofvat. Men när bröderna förnummo hvad lycka och framgång han hade rönt i sitt företag, blefvo de ännu mer afundsamma och förbittrade än förut, samt rådplögade flitigt med hvarandra huru de skulle komma sin yngsta broder på fall, och sjelfva vinna konungens ynnest.

De begge bröderna gingo derföre åter inför konungen, och begynte vidlyftigt orda om den fagra bocken, som hade horn af klaraste guld, och dertill små guld-klockor fästade vid hornen, så att det klingade fagert hvarje gång djuret rörde sig. Bröderna sade det illa höfdes en så rik konung, att sakna en sådan kostelig grip. När konungen förnam detta tal, blef han uppmärksam och sporde: »hvar finnes den bocken, och hvem kan skaffa mig den?» Bröderna svarade: »det kan ingen göra, utom vår broder Pinkel, han vet ock bäst hvarest bocken står att finna». Då kände konungen en häftig åtrå att ega bocken med de gyllene hornen, och lät derföre kalla ungersvennen inför sig. När Pinkel kom, sade konungen: »dina bröder hafva

förtäljt mig om en fager bock, som har horn af det klaraste guld, och små klockor fästade vid hornen, så att det klingar hvarje gång djuret rör sig. Nu är min vilja, att du far bort och skaffar mig den bocken; men om ditt förehafvande lyckas, vill jag göra dig till herre öfver tredjedelen af mitt rike.» Svennen lyddes uppå detta tal och lofvade uträtta sin herres ärende, om eljest lyckan ville vara honom gunstig. Då prisade konungen hans beredvillighet; men bröderna gladdes i sitt hjerta, och menade, att Pinkel icke skulle undslippa denna gången, såsom den förra.

Pinkel lagade sig nu tillreds och for i sin båt öfver viken till ön, hvarest trollqvinnan bodde. När han kom fram, var det afton och redan mörkt, så att ingen kunde blifva honom varse; ty den gyllene lyktan fanns icke mera qvar, utan lyste i konungens gård. Pojken öfverlade nu länge med sig sjelf, huru han skulle komma åt den gyllene bocken; men sådant var icke lätt, ty bocken låg hvarje natt i käringens egen stuga. Slutligen rann det svennen i hugen, att han väl kunde försöka ett medel, som tilläfventyrs borde lyckas, ehuru det syntes honom nog vanskeligt.

Om qvällen, när käringen och hennes dotter skulle till sängs, gick flickan att stänga dörren såsom hennes sed var. Men Pinkel låg utanföre på lur, och satte oförmärkt en spjåla bakom dörren, så att den icke ville gå igen. Flickan stod nu länge och försökte slå den i lås, men det ville icke lyckas. När käringen märkte detta, tänkte hon att någonting kommit i olag, och ropade, att dörren måtte väl stå oläst öfver natten, tills dager blef ljus, då man kunde se hvad som fattades. Flickan ställde så dörren på glänt, och lade sig att sofva. Men när det lidit fram på natten, och alla voro i djup sömn, smög pojken sakta in i stugan och kröp fram till bocken, der han låg och sträckte sig framför eldstaden. Pinkel tog nu ull och stoppade i alla guld-klockorna, på det deras klang icke måtte förråda honom, grep derefter guld-bocken och bar honom till sin båt. När han sedan kommit ut på sjön, tog han bort

ullen, hvarvid bocken rörde sig så att det klingade högt. Då vaknade trollkärningen ur sin sömn, och förnam det fagra ljudet af klockorna. Hon lopp så hän till strand-brädden och ropade i vredesmod: »är det du Pinkel?» Pojken svarade: 'ja, är det så, mor lilla!' Kärningen sade: »har du stulit min guld-bock?» Svennen genmälte: 'ja, har jag så gjort, mor lilla!' Trollet återtog: »är du icke en stor skälm?» Pinkel gaf till svar: 'jo är jag så, mor lilla.' Nu begynte kärningen qvida och klaga. Hon sade: »ack! hvad jag var enfaldig, som släppte dig bort ifrån mig. Jag kunde väl tänka, du skulle spela mig något streck. Men kommer du någonsin åter hit, skall du aldrig slippa hädan.»

Pinkel återvände nu till kungsgården, och fick tredjedelen af riket att råda öfver, såsom konungen hade lofvat. Men när bröderna fingo veta huru allt hade aflupit, och dertill sågo den fagra lyktan och bocken med de gyllene hornen, som af alla prisades för stora sällsynheter, blefvo de ännu mer hatfulla och förbittrade emot sin yngre broder. De tänkte nu icke så mycket på någonting, som huruledes de skulle kunna bereda hans ofärd och undergång.

De begge svennerna gingo en dag åter inför konungen, samt talade vidt och bredt om troll-kärningens skinn-pels, som sken likt det rödaste guld, och var sömmad med gyllene trådar i hvar enda fäll. Bröderna sade, det höfdes bättre en drottning än en trollpacka att ega en sådan dyrbarhet, och menade att den ensamt fattades ännu i konungens lycka. När konungen hörde allt detta, blef han mycket eftertänksam och sporde: »hvar finnes den pelsen, och hvem kan skaffa mig den?» Bröderna svarade: 'det kan ingen göra, utom vår broder Pinkel; han vet ock bäst hvarest guld-pelsen står att finna.' Då fick konungen en stor lust att ega den fagra pelsen, och lät kalla ungersvennen in för sig. När Pinkel kom, sade konungen: »jag har länge förnummit att din hug står till min unga dotter. Nu hafva dina bröder förtäljt mig om en fager skinn-pels, som lyser af röda guldet i hvar endaste fäll. Derföre är min

vilja, att du far bort och skaffar mig den pelsen, men om ditt förehafvande lyckas, vill jag göra dig till min måg, och du skall efter mig ärfva riket.» När svensken hörde detta blef han mycket glad, och lofvade vinna den unga mön eller tillsätta lifvet. Då prisade konungen hans hurtighet; men bröderna gladdes i sitt falska sinne, och menade att den färden väl torde blifva deras broders bane.

Pinkel satte sig derefter i sin båt, och färdades öfver viken till ön hvarest trollpackan bodde. Under vägen öfverlade han flitigt med sig sjelf, huru han skulle kunna erhålla käringens guld-pels; men det tycktes honom föga likligt, att hans ärende skulle väl aflöpa, emedan trollet alltid bar pelsen på sig. När han nu hade uppgjort många förslag, det ena äfventyrligare än det andra, rann honom slutligen i sinnet, att han väl kunde försöka ett medel, som torde lyckas, ehuru det var djerft och dristigt.

Pojken band så en påse under sina kläder, och vandrade med rädda steg och ödmjuka åtbörder in i käringens stuga. När trollet blef honom varse, gaf hon honom skarpa ögonkast, och sporde: »är det du Pinkel?» Svensken genmälte: 'ja men, är det så, mor lilla!' Då blef käringen glad, och sade: »efter som du sjelfmant kommit i mitt våld, lärer du väl icke kunna tänka att äfven komma härifrån, sedan du spelt mig så många streck.» Hon tog nu fram en stor knif, och lagade sig till att dräpa Pinkel. Men när svensken såg detta, ställde han sig mycket förskräckt, och sade: »efter jag ändock skall dö, tyckes mig att jag sjelf kunde få välja döds-sätt. Mig lyster hellre äta ihjel mig af hvit gröt, än att slagtas med knif.» Käringen tänkte vid sig sjelf, att pojken hade valt ett dåligt vilkor, och lofvade derföre efterkomma hans begäran. Hon ställde nu en stor gryta öfver elden, och tillagade en ansenlig myckenhet gröt. När anrättningen var färdig, sattes den framför Pinkel att han skulle äta; men för hvarje gång han stack en sked gröt i munnen, hällde han två skedar gröt i påsen, som var fästad under kläderne. Till sluts började käringen undra, att Pinkel

kunde äta så mycket; men rätt som det var, låtsade svennen vara illa sjuk, dignade ned ifrån stolen såsom hade han varit död, och stack dervid oförmärkt hål på sin påse, så att gröten rann öfver golfvet.

Trollet tänkte nu att Pinkel hade spruckit af den myckna gröten. Hon blef derföre mycket glad, slog samman händerna, och sprang bort att uppsöka sin dotter, som gått ut till källan. Men såsom det var regn och oväder, aftog trollpackan dessförinnan sin fagra skinn-pels, och lade den ifrån sig i stugan. Käringen hade likväl icke hunnit långt, förr än pojken återkom till lifs, sprang upp som en blix, annammade guld-pelsen, och ilade skyndsamt sina färde.

Efter någon stund blef käringen varse Pinkel, der han for i sin lilla båt. När hon nu såg honom lefvande igen, och dertill märkte den gyllene pelsen, som lyste öfver sjön, blef hon mycket förtörnad, och sprang långt ut på strandbrädden. Trollet ropte: »är det du Pinkel?» Svennen genmälte: 'ja men, är det så, mor lilla!' Käringen sade: »har du tagit min fagra guld-pels?» Pinkel svarade: 'ja, har jag så gjort, mor lilla!' Trollet återtog: »är icke du en stor skalk?» Svennen genmälte: 'jo, är jag så, mor lilla!' Nu blef trollpackan illa till mods, samt begynte qvida och jemra sig. Hon tog till orda: »ack! hvad jag var fjollig, som släppte dig bort. Jag kunde väl tänka, det du skulle spela mig många elaka streck.» Dermed skiljdes de ifrån hvarandra.

Troll-qvinnan återvände nu till sin stuga; men Pinkel for öfver viken, och kom lyckligen hem till kungs-gården. Han öfverlemnade så den gyllene pelsen, och det tycktes alla, att ingen hade någonsin sett eller hört omtalas en mera kostelig klenod. Men konungen höll redligen sitt ord emot ungersvennen, och gaf honom sin enda dotter till äkta. Sedan var Pinkel lycklig och nöjd i all sin dag. Men hans bröder voro och förblefvo stall-svenner, så länge de lefde.